

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 82.091

І. Г. Бей

РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ МИТЕВСКИ ВИТОМИР. ПРЕГЛЕД НА ВИЗАНТИЙСКАТА КНИЖЕВНОСТ. – СКОПЈЕ: ФИЛОЗОФСКИИ ФАКУЛТЕТ, 2018. – 125 С.

У критичній розвідці подаємо рецензію на книгу македонського академіка Витомира Митевського «Огляд візантійської літератури». Акцентовано увагу на тому, що сенс і цінність роботи В. Митевського в тому, що він, хоч і досить поверхово, надає македонському читачеві можливість ознайомитися з головними жанрами та провідними авторами візантійської літератури, при чому як богословської, так і світської. Особливу увагу автор приділяє зв'язку візантійської літератури з македонською (на прикладі паралелей між «Епосом про Дигеніса» та епічним циклом про Марка Королевича).

Ключові слова: візантійська література, візантійська поезія, вища освіта в Візантії, візантійська філософія, Епос про Дигеніса.

DOI 10.34079/2226-3055-2021-14-24-181-183

Невелика за обсягом, оглядова робота македонського академіка Витомира Митевського відкриває вікно у величезний світ візантійської літератури. При цьому автор приймає найширші тимчасові рамки існування Візантійської імперії: з моменту перенесення столиці в Константинополь до його захоплення османами у XV столітті.

Книга складається з 8 невеликих глав і бібліографії (25 найменувань латинським шрифтом, 85 – кириличним), та має 14 ілюстрацій. У всій книзі чотири підрядкових виноски, у двох з них автор посилається на власні книги.

Судячи з частих роз'яснень грецьких і латинських термінів, книга орієнтована на слабо підготовленого читача. Автор непослідовно призводить оригінальні грецькі назви згадуваних творів візантійських авторів, а грецькі терміни іноді наводить грецьким алфавітом, а іноді латинським. Так на сторінці 88 грецький термін «stikhos politikos» надруковано латинським шрифтом і переведений на македонський як «политички стих», тоді як на стор. 25 цей же термін надрукований грецьким шрифтом – «στίχος πολιτικός», але переведений як «грагански стих».

У першій главі (9–19) – «Вища освіта в Візантії і енциклопедизм» – автор дає приблизну періодизацію літератури, на жаль, чітко не структуровану.

Друга глава (21–30) – «Поезія» – вводить поділ на церковну і світську поезію. У розділі «Церковна поезія» автор обмежується тим, що наводить визначення *кондака* і *канону* і викладає коротку історію їх виникнення. Більш змістовний розділ «Світська поезія». Тут акад. Митевський наводить два критерії, що дозволяють відокремити світську поезію від церковної: а) тематичний і б) наявність / відсутність літургійного застосування. Автор згадує про відмінності в просодії: світська поезія більшою мірою зберігає античну метрику. У цьому ж розділі розповідається про панегіриках, «жебрацьких піснях», епіграмах, коротких ситуаційних поетичних формах.

Третій розділ (31–47) – «Теологія» – відкривається перерахуванням отців Церкви, починаючи з Климента Александрійського (150–215 pp.) і закінчуючи свят. Григорієм

Паламою, з короткими біографічними даними та лаконічним описом їх основних творів (розділ «Доктринальна література»). У розділі «Агіографія» в перший раз згадуються візантійсько-слов'янські (македонські) літературні зв'язки: Митевський зазначає, що життя св. Георгія Кратовського написано за візантійськими зразками. Розділ «Патерики» дає визначення терміна, винесеного в заголовок, викладається історія виникнення цього жанру, особлива увага приділяється «Лавсаїку» і «Азбучнику». У розділі «Апокрифи» проводиться друга візантійсько-македонська паралель: згадується Палея XVI століття, переписана на замовлення архієпископа Охридського. Автор згадує і «Сивіліні книги», але, на жаль, не застерігає, що йдеться вже про третю збірку під цим ім'ям, укладену ймовірно вже за часів імп. Юстиніана.

Четверта глава (49–61) – «Філософія» – складається з чотирьох розділів, перший з яких присвячений загальним особливостям філософствування в Візантії, другий – ранньовізантійському періоду, третій – візантійському ренесансу і четвертий – пізньовізантійському періоду. Кожному з авторів тут відводиться не більше одного-двох абзаців. При цьому абзаци, присвячені Василію Великому, Григорію Богослову, Григорію Ниському, Максиму Сповіднику текстуально дуже близькі аналогічним в розділі «Теологія».

П'ята глава (63–76) – «Історіографія» – починається з розділу «Загальні зауваження». Далі структура нагадує попередню главу: йдуть розділи, присвячені ранньовізантійському, ренесансному і пізньовізантійському періодам, де акад. Митевський настільки ж лаконічно описує кожного з авторів. У п'ятому розділі автор відходить від поділу за періодами до опису єдиного згаданого в цій главі жанру – хронік. Тут знову згадується Іоанн Скіліца, з яким читач зустрічався сімома сторінками раніше. Абзаци, присвячені цьому історику, відрізняються назвою єдиного, що дійшов до нас, його твору: на стор. 68 він називається «Хроніка» (Χρονικά), а на стор. 74 – «Огляд історії» (Σύνοψις Ἱστοριῶν). Цей твір дійсно фігурує під двома назвами, але, гадаю, про це варто було б сказати в книзі.

Шоста глава (77–81) – «Сатира» – так само стисло згадує про існування ряду сатиричних творів і дає їх короткий опис.

Сьома глава (83–86) – «Риторика, епістолографія, автобіографія і дидактична проза» – попри найдовшу назву є найкоротшою, де сухо перераховано імена авторів і назви творів.

Найоб'ємніша восьма глава (87–118) – «Народна література» – складається з трьох розділів: «Загальні особливості», «Етична поезія» (з трьома підрозділами), «Роман» (5 підрозділів). Відзначимо надзвичайну непропорційність в структурі книги: підрозділ «Епос про Дигеніса» розділу «Епічна поезія», присвячений одному єдиному твору, займає 14 сторінок – тобто понад 10 % обсягу всієї книги. Тому опис цього епосу на тлі інших виглядає як коротка передмова до видання перекладу: тут розповідається і про рукописної традиції, і про слов'янські переклади, переказується зміст, розглядаються стилістичні особливості і композиція, теми і мотиви, героїчний світ і Дигеніс, і навіть зіставлення з македонським епічним циклом про Марка Королевича. Ймовірно, ця дбайливість у викладі пов'язана з тим, що роком раніше автор випустив книгу, присвячену саме Марку Королевичу. У розділі «Роман» акад. Митевський повертається до колишньої стислості викладу – не більше двох абзаців на автора / твір. Менше однієї сторінки присвячено впливу візантійського роману на слов'янські літератури.

У книзі помічений і ряд фактографічних помилок, напр., на стор. 33 святий Григорій Ниський названо старшим братом святителя Василя Великого, тоді як вірно зворотне. На стор. 39 «Лествиця» Синайського ігумена Іоанна названа по-грецьки Σκυλίτζης.

Книга акад. Митевського дає дуже поверховий огляд візантійської літератури, не містить авторських узагальнень і висновків. Бібліографія не структурована по тематиці, при цьому вся немакедонські література досить застаріла. Незайвим був би і перелік македонських перекладів згаданих творів. Відсутні необхідні в подібному випадку іменний і предметний покажчики.

Бібліографічний список

Митевски, В., 2018. *Преглед на византијската книжевност*. Скопје : Филозофски факултет.

References

Mitevski, V., 2018. *Pregled na vizantiiskata knizhevnost [Review of Byzantine Literature]*. Skopje : Filozofski fakultet. (in Macedonian).

I. Bey

BOOK REVIEW: МИТЕВСКИ ВИТОМИР. ПРЕГЛЕД НА ВИЗАНТИЙСКАТА КНИЖЕВНОСТ. – СКОПЈЕ: ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ, 2018. – 125 С.

The review emphasizes that the meaning and value of V. Mitevski's work is that he, although rather sketchy, gives the Macedonian reader the opportunity to get acquainted with the main genres and leading authors of Byzantine literature, both theological and secular. The author pays special attention to the connection between Byzantine and Macedonian literature (through the example of parallels between the Acritic Songs and the epic cycle about Prince Marko).

The author accepts the broadest time frame of existence of the Byzantine Empire: from the moment of moving the capital to Constantinople to its fall to the Ottomans in the XV century.

The book consists of 8 small chapters and a bibliography (25 titles in Latin, 85 in Cyrillic), and has 14 illustrations. Throughout the book there are four footnotes, in two of them the author refers to his own books.

Judging by the frequent explanations of Greek and Latin terms, the book is aimed at a poorly prepared reader. The author inconsistently cites the original Greek names of the mentioned works of Byzantine authors, and sometimes cites Greek terms in the Greek alphabet and sometimes in Latin. Thus, on page 88, the Greek term "stikhos politikos" is printed in Latin and translated into Macedonian as "политички стих", while on p. 25 the same term is printed in Greek – "στίχος πολιτικός", but translated as "зпаѓански стих".

Note the extreme disproportion in the structure of the book: the part "Epic of Digenis" in the section "Epic Poetry", devoted to a single work, occupies 14 pages – i.e. more than 10 % of the entire book. Therefore, the description of this epic compared to others looks like a short preface to the publication of the translation: it tells about the manuscript tradition and Slavic translations, stylistic features and composition, themes and motifs, about Digenis Acritis himself, and even comparisons with a Macedonian epic cycle about Prince Marko. Probably, this care in the presentation is due to the fact that a year earlier the author published a book dedicated to Prince Marko. In the section "Novel" V. Mitevski returns to the former brevity of the presentation – no more than two paragraphs per author / work. Less than one page is devoted to the influence of the Byzantine novel on Slavic literature.

Book of V. Mitevski gives a very sketchy review of Byzantine literature, does not contain author's generalizations and conclusions. The bibliography is not structured by subject, and all non-Macedonian literature is quite outdated. The list of Macedonian translations of the mentioned works would also be useful. No nominal and subject indexes are given.

Key words: Byzantine literature, Byzantine poetry, higher education in Byzantium, Byzantine philosophy, Epic of Digenis.